

ABORDAREA REGIONALĂ – FACTOR PRIMORDIAL AL CREȘTERII COMPETITIVITĂȚII REPUBLICII MOLDOVA

REGIONAL APPROACH – A PRIMARY FACTOR FOR INCREASING COMPETITIVENESS OF MOLDOVA

*Alina SUSLENCO,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

Rezumat: *Moldova se află în tranziția spre economia de piață cu dezechilibre regionale semnificative cauzate de existența unei structuri de producție, caracterizată de predominanța agricolă, agro-industrială și socio-economică a micilor orașe cu un număr limitat de întreprinderi largi industriale. Astfel, stimularea creșterii economice în afara capitalei, în special în arii rurale care au suferit de pierderea livrării tradiționale de producție alimentară a fost una dintre principalele provocări pentru autoritățile Republicii Moldova de la proclamarea independenței. În acest articol este prezentată și analizată situația regională în termenii capitalului uman, pentru a evidenția necesitatea de a crește competitivitatea capitalului uman care, în viitor, va contribui la creșterea competitivității țării. Analizând, am ajuns la concluzia că dacă vom investi în capitalul uman, vom crește, ulterior, competitivitatea țării.*

Cuvinte-cheie: *dezvoltarea regională, capitalul uman, competiție, competitivitatea țării.*

Abstract: *Moldova entered in the transition to a market economy with significant regional imbalances caused by the existing structure of production, characterized by the predominance of agriculture and agro-industrial and socio-economic dependence of small towns with a limited number of large industrial enterprises. Thus, stimulating economic growth outside the capital, especially in rural areas that have suffered from the loss of traditional delivery of food production, was one of the main challenges for the Moldovan authorities since independence. In this paper is presented and analyzed regional situation in terms of human capital in order to highlight the need to increase the competitiveness of human capital which will further increase the country's competitiveness. The analysis we noticed that if we invest in human capital we will subsequently increase the country's competitiveness.*

Key-words: *regional development, human capital, competition, the country's competitiveness.*

Deși istoric pe teritoriul republicii s-au evidențiat mai multe zone distincte, problemele dezvoltării regionale nu au fost abordate la modul convenit nici în trecut și nici în prezent. În perioada sovietică accentul se punea pe planificarea departamentală de ramură, iar problemele regionale aveau un caracter declarativ. În perioada suveranității statale abordarea regională se reflectă prin prisma schimbării structurii administrativ-teritoriale, în care influența factorilor etnico-politici este prioritară față de considerentele economico-sociale și tendințele dezvoltării regionale din Europa.

Situația creată necesită o analiză a problemelor regionale cu care se confruntă Republica Moldova, în contextul politicilor de dezvoltare regională aplicate în țările Uniunii Europene și a țărilor candidate.

Dezvoltarea regională este o practică de succes aplicată începând cu anii 60 ai secolului trecut în unele țări dezvoltate ale UE, în SUA, Canada, Japonia ș.a. Apariția acestei politici nu a fost condiționată de alocarea unor fonduri impunătoare, cum se întâmplă în prezent în cazul statelor candidate ale UE, dar de faptul că de-a lungul istoriei regiunile au evoluat și s-au dezvoltat în mod diferit și în ritm diferit. Iată de ce în prezent asistăm la un peisaj foarte eterogen, din punct de vedere al dezvoltării acestora.

Dezvoltarea regională durabilă este un imperativ asumat pentru țara noastră și Guvernul Republicii Moldova și-a confirmat angajamentul ferm pentru distribuirea echitabilă a șanselor de dezvoltare pe întreg teritoriul țării. Acest lucru este confirmat atât la nivel legislativ, prin Legea nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională adoptată la finele anului 2006, cât și la nivelul planificării strategice, dezvoltarea regională ocupând un loc de seamă în Strategia Națională de Dezvoltare pentru anii 2008-2011 [4].

Strategia națională de dezvoltare regională a fost elaborată în vederea implementării legii cu privire la dezvoltarea regională. Strategia este principalul document de planificare a dezvoltării regionale care reflectă politica națională în domeniu și introduce mecanismele naționale ale acestei dezvoltări. Autoritățile publice centrale și locale, precum și reprezentanții societății civile și ai organizațiilor internaționale, au participat la diverse etape de

elaborare a Strategiei. În special la efectuarea analizei socio-economice a regiunilor de dezvoltare. Astfel, trebuie analizată și creată o politică eficientă de dezvoltare regională care ar impulsiona procesul dezvoltării regionale.

Politica de dezvoltare regională reprezintă un ansamblu de măsuri planificate și promovate de Ministerul Construcțiilor și Dezvoltării Regionale, autoritățile administrației publice locale, în parteneriat cu diverși actori (privați, publici, voluntari), în scopul asigurării unei creșteri economice, dinamice și durabile, prin valorificarea eficientă a potențialului regional și local.

Pentru a putea fi aplicată politica de dezvoltare regională, s-au înființat 6 regiuni de dezvoltare, care cuprind tot teritoriul Republicii Moldova. Principalele domenii care pot fi vizate de politicile regionale sunt: dezvoltarea întreprinderilor, piața forței de muncă, atragerea investițiilor, transferul de tehnologie, dezvoltarea sectorului Î.M.M.-urilor, îmbunătățirea infrastructurii, calitatea mediului înconjurător, dezvoltarea rurală, sănătatea, educația, învățământul, cultura.

În conformitate cu prevederile legale privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, obiectivele de bază ale dezvoltării regionale sunt următoarele:

- Diminuarea dezechilibrelor regionale existente, prin stimularea dezvoltării echilibrate, prin recuperarea accelerată a întârzierilor în dezvoltarea zonelor defavorizate ca urmare a unor condiții istorice, geografice, economice, sociale, politice, și preîntâmpinarea producerii de noi dezechilibre;
- Corelarea politicilor și activităților sectoriale guvernamentale la nivelul regiunilor, prin stimularea inițiativelor și prin valorificarea resurselor locale și regionale, în scopul dezvoltării economico-sociale durabile și culturală a acestora;
- Stimularea cooperării interregionale, interne și internaționale, a celei transfrontaliere, inclusiv în cadrul euroregiunilor, precum și participarea regiunilor de dezvoltare la structurile și organizațiile europene care promovează dezvoltarea economică și instituțională a acestora, în scopul realizării unor proiecte de interes comun [5].

Obiectivele generale ale politicii de dezvoltare regională se referă la diminuarea dezechilibrelor regionale existente, stimularea dezvoltării echilibrate și durabile pe întreg teritoriul RM, revitalizarea „zonelor defavorizate”, prevenirea producerii de noi dezechilibre, consolidarea oportunităților financiare, instituționale și umane pentru dezvoltarea social-economică a regiunilor, stimularea cooperării interregionale interne și internaționale care contribuie la progresul economic și social.

O politică de dezvoltare regională judicios promovată vine să preîntâmpine și chiar să elimine aceste fenomene. Dezvoltarea în bază de regiuni mai mari, ca „câmpuri” de planificare și putere socio-economică, oferă oportunități Republicii Moldova de a deveni mai competitivă, pe fundamentul utilizării potențialului net superior decât cel al unităților administrative actuale. Creșterea competitivității internaționale a Moldovei pe fundamentul unei solide coeziuni interne (în special, prin reducerea dezechilibrelor și creșterii competitivității inter-regionale), implementarea eficientă a politicilor naționale la nivel local și cu efect pozitiv pentru comunități puternic descentralizate (prin utilizarea de facto a principiului autonomiei), participarea civică și promovarea modernă a valorilor locale, reprezintă un portofoliu inerent a politicii de dezvoltare regională.

Iată de ce, considerăm că obiectivul fundamental al politicii de dezvoltare regională în Moldova va urmări să contribuie la creșterea și consolidarea competitivității Moldovei. Ajungem la această concluzie din două considerente: în primul rând, dezvoltarea regională focusată pe competitivitate este capabilă, realmente, să crească economia (exporturile, capacitatea de concurență internă și externă, volumul și calitatea de producere, veniturile) inclusiv sustenantă, adică și orientată spre suportul social; în al doilea rând, recunoscând că în viitorul apropiat Moldova (cel puțin în actualul ritm de evoluție) nu va putea beneficia de Fondurile Structurale ale UE, va fi nevoită individual să-și susțină procesele de coeziune, ceea ce înseamnă fonduri financiare inexistente la moment, dar care ar putea fi găsite în cazul creșterii economice mai sus-amintite.

Modelul de dezvoltare regională, introdus prin Legea privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, prevede crearea unor regiuni mai mari, cu atribuții în domeniul planificării strategice, care ar complementa structura teritorial-administrativă existentă. Această abordare oferă posibilitatea reducerii costurilor și a creșterii capacităților de planificare strategică, menținând totodată, prestarea serviciilor publice mai aproape de cetățeni – la nivelurile local și raional. Legea privind dezvoltarea regională corespunde aspirațiilor Republicii Moldova de integrare europeană și prevede crearea a două regiuni de nivel european NUTS II (Nord, Centru), precum și a regiunilor mai mici de nivelul NUTS III (Sud, UTA Găgăuzia, regiunea transnistreană și municipiul Chișinău) [6].

Deși istoric pe teritoriul republicii s-au evidențiat mai multe zone distincte, problemele dezvoltării regionale nu au fost abordate la modul convenit nici în trecut și nici în prezent. În perioada sovietică accentul se punea pe planificarea departamentală de ramură, iar problemele regionale aveau un caracter declarativ. În perioada suveranității statale abordarea regională se reflectă prin prisma schimbării structurii administrativ-teritoriale, în care influența factorilor etnico-politici este prioritară față de considerentele economico-sociale și tendințele dezvoltării regionale din Europa.

Dezvoltarea Regională ca instrument de politică, cel puțin în perioada în care ne aflăm, reprezintă un subiect de interes major printre cercurile academice și politice din Moldova. Aceste preocupări sunt provocate de mai multe situații: actualul sistem administrativ-teritorial (în raioane) nu a onorat așteptările puterii în relație cu pronosticurile declarate; nici la nivelul creșterii eficienței relației dintre administrație și cetățean, nici la nivelul rezolvării operative a problemelor socio-economice. În ultimii patru ani mai multe proiecte internaționale au lucrat în acest domeniu, contribuind la scrierea câtorva proiecte de lege, eliminate, ulterior, de la masa discuțiilor; tendința externă și deja clară – de integrare europeană, obligă de fapt Moldova, treptat să preia sistemul de regiuni, întrucât, întreaga Europă funcționează în baza regiunilor (de cele mai dese ori mai mari decât unitățile administrativ-teritoriale), precum și, în procesul de aderare, dezvoltarea regională constituie un capitol de negocieri destul de important; și nu în ultim rând, a fost creat subit un nou minister, cel al administrației publice locale, presupunând să fie preocupat anume de această politică.

Până în prezent, totuși constatăm că în Moldova, dezvoltarea regională drept concept de politică este încă vag percepută. Este sesizabilă această constrângere atât în concepția promotorilor publici, cât și în accepția majorității actorilor interesați ai societății civile. Nenumăratele proiecte de lege privind dezvoltarea regională, precum și contramandarea deciziilor în vederea adoptării lor, vin să justifice acest fapt.

Fiind elaborate de către autoritățile centrale și experții străini, s-a creat o situație în care actorii principali, cum ar fi autoritățile locale, comunitățile de business, societatea civilă și chiar populația, nu au cunoștință despre acest proces, deși este limpede că ar trebui să participe preopinent nu doar la executarea politicilor ce-i afectează, ci și la împărtășirea experiențelor (practicilor, tendințelor, viziunilor), în vederea formulării corecte a cadrului de implementare.

Discrepanțele actuale și crescânde în relație cu piețele externe, dar și în raport cu evoluția teritoriilor (piețele) interne ale Republicii, impun argumentata nevoie de stabilire și promovare a unor politici strategice coerente de echilibrare, de coeziune și de creștere a capacităților economice naționale. Acest mediu de prospectare pune la baza preocupărilor naționale competitivitatea Moldovei ca element intrinsec al unei economii de piață funcțională.

Competitivitatea scăzută a Moldovei explică, de fapt, cauzele problemelor ce copleșesc economia și societatea Republicii. Produse ieftin vândute sau re-vândute prin canale intermediare, lipsa de piețe sau slaba echipare de ofertă și cerere a piețelor interne, abundența produselor străine și substituirea produselor proprii, incapacitatea de a concura, inclusiv pe piețele CSI, pragul de rentabilitate scăzut al mărfurilor produse, salarii și venituri mici, forță de muncă plecată, etc. sunt câteva din efectele unei competitivități reduse. Adiacent cu acestea, prognozele catalogate ale economiei Republicii pentru anul viitor, cum sunt: creșterea PIB cu doar 4%, capacității industriale cu doar 1%, a agriculturii cu doar 2%, a inflației cu 12%, a deficitului comercial cu 0,4 mlrd USD deduc că în Moldova competitivității nu i se atrage atenția convenită nici la nivel de politici, nici la nivel de preocupări (sau analize) și nici la nivel de indicatori componenți și capabili să dinamizeze rolul economiei în plan extern.

La moment, Moldova este mai slab competitivă decât statele vecine și cea mai mare parte a statelor cu care are încheiate acorduri de colaborare economică și comercială.

Competitivitatea este o trăsătură a unei economii dezvoltate. Ea poate fi sporită prin avantajele comparative și costurile de oportunitate deținute de Moldova în plan extern. Aceasta însă presupune un puternic fundament de dezvoltare intern. Specializarea, coeziunea și descentralizarea proceselor economice interne constituie principalele principii ale dezvoltării unui stat ce urmărește re-amplasarea dinamică pe piețele mondiale (competitive).

Problemele de dezvoltare internă sunt arhicunoscute: începând de la accesul la finanțe, lipsă de investiții, tehnologii învechite și ocupații exorbitante (ne-bazate pe piață și fără valoare înaltă /adăugată), de rând cu suportul inadecvat al infrastructurii, calitatea joasă a forței de muncă, etica săracă de muncă și a culturii de business; și încheind cu corupția, taxele și procedurile de taxare, inclusiv vamale, impunătoare, birocrăție, inflație etc.

Situația internă a Republicii, în relație cu oportunitățile externe deținute pentru creșterea competitivității, este identificată obiectiv prin intermediul Indicelui Competitivității Business-ului, Moldova obținând poziția 93 din cele 117 state diagnosticate. Indicatorul oglindește mediul imperfect al business-ului din Moldova, comparativ cu

majoritatea statelor din lume, fiind depășită de un șir de state slab dezvoltate din Africa chiar, cum ar fi Cameroon (89), Uganda (85), Zimbabwe (84), Tanzania (82), Nigeria (76) etc. [2].

Indicatorii mai sus-amintiți justifică pe deplin conjunctura critică în care Moldova este impusă să operaționalizeze de urgență politicile de dezvoltare în consens cu șansele reale pe care le deține la moment. Aceasta înseamnă că toate politicile actuale și care vor fi în continuare elaborate vor urmări să poziționeze performant (pe piețe) Republica Moldova în plan regional extern printre statele vecine, grupele economice din care este parte, inclusiv în ariile de tendință politică (cum este cazul integrării în Uniunea Europeană).

Mediul strategic extern necesită adoptarea unui complex de reguli susținute și implementate la nivel național, intern. Discrepanțele interne pentru Republica Moldova sunt obstacole de facto și înțelese de toți, pentru a valorifica posibilitățile de dezvoltare în plan internațional. Este cunoscută foarte bine „ruptura” imensă înregistrată între Chișinău și restul teritoriului Republicii Moldova, atât la nivel de dezvoltare, contribuții, investiții, cât și la capitolul perspective. Este o problemă foarte serioasă și deloc admisibilă, chiar dacă orașul are statut de capitală. La sigur, nu este motivul stopării ritmului de dezvoltare a Chișinăului, ci se vede foarte clar că potențialul Moldovei nu este valorificat de cel puțin 4 ori, comparabil cu potențialul Chișinăului (care actual deține 45% din PIB, 56% din producția industrială, 60% din colectarea impozitelor și taxelor, 62% din exporturi, etc.) [1].

Discrepanțe majore există și la nivelul dezvoltării urbane și rurale (amplasarea forței de muncă și calificare, emigrare, sărăcie, capital, altele); vin și cele politice (Moldova transnistreană, Găgăuzia, Taraclia, și restul Republicii); urmează cele geografice (de exemplu, logica configurării raioanelor Criuleni și Dubăsari, „peticelor” autonome și greu sesizabile (și explicabile) din sudul Moldovei (configurațiile dintre Cahul, Găgăuzia și Taraclia)).

Aflați în creștere, aceste imprecizii și dezechilibre sunt cauzate de cadrul ineficient al politicilor promovate, inclusiv de legislația inadecvată și mai puțin productivă în raport cu obiectivele de dezvoltare proclamate. Centralizarea și concentrarea profundă a resurselor, lipsa instrumentelor funcționale de autonomie locală și a mijloacelor de mobilizare, duc în continuare la aprofundarea dezechilibrelor din Republica Moldova.

În general, în baza NUTS al CE, Moldova poate fi împărțită, după cum urmează: NUTS I – toată Moldova; NUTS II – cele 3 regiuni: Nord, Centru și Sud; și NUTS III – de la 5 până la 9 regiuni). Suntem de părere aici că nivelul NUTS poate fi aplicat în politica DR pentru Moldova după trasarea conceptuală a regiunilor (inclusiv obiectivele, scopurile, principiile). La baza trasării acestora vor fi utilizate analiza piețelor (de capital, comercial, industrial, service, link-urile dintre ele, resursele umane etc.). Afilierea, legăturile, tendințele, viziunile, strategiile (dacă există), cantitatea și calitatea piețelor sunt factorii determinanți pentru proiectarea regiunilor [2].

În ceea ce privește municipiul Chișinău, considerăm că este obligatoriu să va fi parte componentă a politicii și respectiv a Regulamentului privind dezvoltarea regională, din motive financiare (întrucât acesta contribuie esențial la crearea fondurilor naționale), dar și juridice (politica de dezvoltare regională este una națională și include toate sistemele de nivel local). Probabil, municipiul Chișinău ar putea constitui o regiune singulară (după exemplul Bucureștiului), însă nu poate fi exclusă și din una cu suprafață mai mare. În plus, populația municipiului Chișinău nu este într-atât de mare și nu atestă riscul suprapopulării. Uniformizarea populației regiunilor din Moldova, dacă este cazul, se poate realiza numai prin poziționarea regională și a municipiului Chișinău – care chiar dacă va precăuta politici puțin diferite în acțiuni de cele ale regiunilor din țară, în scop și obiective va coincide ireversibil. Uniformizarea nu trebuie privită greșit doar sub aspect habitual, de populare a regiunilor, ci trebuie percepută și sub oblici funcționale, cum ar fi repartizarea industriilor de suport, a centrelor de inovație, a universităților și centrelor tehnologice, a capitalizării. Probabil, Regiunea Chișinău ar putea face mici abateri de la principiul specializării, în relație cu piața internă. Regiunea Chișinău nu va putea perspicace și competitiv însă să se poziționeze pe piețe externe, dacă nu-și va specializa clar industriile.

Într-o etapă inițială diminuarea decalajelor de dezvoltare regională și-au asumat-o statele naționale. În scurt timp însă s-a dovedit că impactul implementării programelor de dezvoltare regională realizate de stat, bazate, în special, pe stimulente fiscale, este destul de slab. Renașterea mișcărilor regionaliste din anii 70, realizarea reformelor administrative într-un șir de țări prin care au fost legiferat nivelul regional, extinderea teritoriului Comunității Europene și transferarea către instituțiile comunitare a tot mai multor atribuții ale statelor naționale au contribuit la schimbări radicale față de fenomenul dezvoltării regionale.

În țările *Europei Centrale și de Est* dezvoltarea regională este un fenomen mai nou, apărut și promovat mai intens, grație procesului de democratizare și intensificării dezvoltării socio-economice în cadrul menținerii și

fortificării integrității teritoriale și a lărgirii colaborării benefice interstatale. Accentul de bază se pune pe crearea unităților, așa-numitor regiuni teritoriale, separat de structura administrativ-teritorială internă existentă a statelor și creșterea echilibrată generală a nivelului social-economic al acestor structuri.

În urma cercetărilor efectuate de către cercetătorii Laboratorului de cercetări științifico-metodice în economie, de la Universitatea „Alec Russo” din Bălți, am observat că atingerea unei competitivități strategice de către întreprinderile din Moldova devine o problemă viabilă și foarte acută, deoarece nu se întreprind măsuri concrete pentru a putea atinge o competitivitate strategică și ca întreprinderile noastre să poată concura pe viitor cu întreprinderile de pe piața europeană sau de pe piața mondială.

Întreprinderile ar trebui să își focuseze atenția asupra obiectivelor strategice pe care și le stabilesc, asupra capitalului uman al întreprinderii. O atenție deosebită ar trebui să o acorde dezvoltării potențialului profesional al specialiștilor pentru că doar investind în oameni, inovații, doar aducând suflul noului în cadrul întreprinderilor moldovenești, Republica Moldova va putea ieși din impas, din perioada de stagnare și va putea accede spre piețele europene și concura liber cu mărfurile străine.

În urma analizei datelor sondajului efectuat în anul 2012 de către cercetătorii Laboratorului de cercetări științifico-metodice în economie la care au participat peste 500 de respondenți de la diverse întreprinderi din nordul Moldovei, am observat că întreprinderile moldovenești neglijează problema competitivității și își focusează atenția asupra problemelor de rutină, fără a atrage atenția asupra problemei atingerii competitivității, îndeosebi, celei strategice.

Printre factorii care duc la formarea competitivității strategice a personalului au fost propuși mai mulți printre care corespunderea cerințelor profesionale, activitatea la locul de muncă, informarea în domeniul economiei de piață, ridicarea regulată a nivelului profesional, capacitatea de a concura pe piață și altele. Majoritatea respondenților au considerat drept cel mai important factor care duce la formarea competitivității strategice ridicarea regulată a nivelului profesional, comunicabilitate, corespunderea cerințelor profesionale. Interpretarea grafică a rezultatelor este redată mai jos.

Tabelul 1. Factorii competitivității personalului

№	Factorii competitivității personalului	Aprecierea importanței factorului, %									
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Correspondența cerințelor profesionale	28,5	29,8	17,3	5,9	4,0	3,8	3,2	3,2	1,1	2,7
2	Activitatea la locul de muncă	25,0	39,7	13,9	3,2	1,9	4,6	2,7	2,4	3,7	2,4
3	Deținerea de necesități, valori, perspective	11,5	31,4	25,0	7,0	6,4	4,3	5,6	3,0	3,8	1,6
4	Informarea în domeniul economiei de piață	27,7	26,4	18,9	11,7	4,3	3,5	2,4	2,4	1,4	0,8
5	Ridicarea regulată a nivelului profesional	37,0	24,0	9,1	6,4	8,3	4,8	3,5	0,8	3,8	1,9
6	Eficiența realizării potențialului de calificare	15,7	33,6	17,9	9,6	5,1	8,8	3,0	3,5	1,9	0,6
7	Adaptarea potențialului psihofiziologic la schimbări	21,1	24,8	14,9	11,2	9,6	4,6	8,3	1,6	1,9	1,9
8	Capacitatea de a concura pe piață	26,9	23,2	14,9	9,1	5,6	3,2	4,6	5,1	6,2	1,6
9	Caracteristicile ereditare	9,3	17,6	24,0	12,8	9,9	4,3	3,0	5,4	6,7	6,7
10	Comunicabilitate, relațiile cu managerii, colegii, partenerii, clienții	28,8	22,6	12,5	4,6	3,8	2,4	4,8	8,0	4,8	7,0

Sursa: Elaborat de autor în urma analizei datelor sondajului.

Sumăm din cele relatate că în dezvoltarea regională, Moldova trebuie să se focuseze pe obiective foarte clare și pertinente necesităților de dezvoltare. Se vor evita declarațiile vagi de tipul „creșterea socio-economică” sau

„reducere a dezechilibrelor” – subînțelese în orice strategie sau politică promovată de Guvern, întrucât un obiectiv fundamental vizând creșterea economică și reducerea dezechilibrelor interne urmărește explorarea de noi piețe, noi standarde, noi măsuri, existente în plan mondial și pe baza cărora pot reuși procesele de coeziune internă.

Bibliografie

1. Ailenei D., Constantin D.L., Jula D. (coordonatori) Avantaje competitive și dezvoltare regională, „Lucrările celui de-al Treilea Simpozion Național al Asociației Române de Științe Regionale”. București, Editura Oscar Print, 2004.
2. Constantin D.L., Economie regională – sinteze. București: Editura Oscar Print, 2001.
3. Constantin D.L., Introducere în teoria și practica dezvoltării regionale. București: Editura Economică, 2000.
4. Constantin D.L., Economie regională. București: Editura Oscar Print, 1998.
5. Constantin D.L., Elemente de analiză și previziune regională și urbană. București: Editura Oscar Print, 1998.
6. Ionescu R.V., Uniunea Europeană – problema dezvoltării regionale. Brăila: Editura Evrika, 1997.
7. EUROSTAT 1995; Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the establishment of a classification of Territorial Units for Statistics (NUTS), European Commission, Brussels, 2001.
8. Nicolae V., Constantin D. L., Bazele economiei regionale și urbane. București: Editura Oscar Print, 1998.